

Rīgā, Datums skatāms laika zīmogā
LDDK Nr. 2-9e/179

**Ministru prezidentam Andrim Kulbergam
Valsts kancelejai
Izglītības un zinātnes ministrei Ilzei Indriksonei
Izglītības un zinātnes ministrijai
Latvijas sabiedrībai un medijiem**

Atklātā vēstule

Latvijai nav vajadzīgs vēl viens atlikts lēmums

Latvijas Darba devēju konfederācija (LDDK) aicina valdību neatkāpties no sagatavotā risinājuma un nodrošināt centralizētā dabaszinību eksāmena ieviešanu 9. klasē no 2026./2027. mācību gada.

Šis nav jauns vai steigā radies priekšlikums. Kā norādījusi pati Izglītības un zinātnes ministrija, lēmums par dabaszinību eksāmena ieviešanu 9. klasē ir atlikts jau astoņus gadus, vairākas valdības katru gadu diskutējušas, organizējušas sanāksmes, iesaistījušas vecāku organizācijas, Cilvēkkapitāla padomi, Latvijas pašvaldību savienību, sociālos partnerus, arodbiedrības un darba devējus, apspriedušas, visas puses vienojušās, ka tas ir vajadzīgs, un atlikušas uz nākamo gadu, lai turpinātu diskutēt, apspriest, vienoties, ka tas ir vajadzīgs, un atlikt. Lūdzam nepārņemt iepriekšējās valdības sliktāko praksi – lēmumu atlikšana. Šobrīd nepieciešamais risinājums ir sagatavots – paredzēts ieviest dabaszinātņu mācību jomas valsts pārbaudes darbu, vienlaikus atsakoties no minimālā centralizēto eksāmenu sliekšņa kā nosacījuma pamatizglītības apliecības saņemšanai.

Astoņi gadi ir pietiekami ilgs laiks, lai par to lemtu.

Dabaszinības ir Latvijas konkurētspējas jautājums.

Latvijas konkurētspēja balstās cilvēkos – viņu zināšanās, prasmēs un spējā radīt produktus, tehnoloģijas un pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību. Tāpēc jautājums par dabaszinību kvalitāti skolā nav tikai izglītības politikas jautājums. Tas ir Latvijas ekonomikas un cilvēkkapitāla jautājums. Jau šobrīd privātajā sektorā trūkst vairāk kā

DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU

10000 speciālisti. Ekonomikas ministrijas darba tirgus prognozes liecina par būtisku nākotnes speciālistu trūkumu STEM/STEAM jomās, kas turpinās pieaugt.

Saskaņā ar darba tirgus vidēja termiņa prognozēm, galvenās grupas (EM dati):

Speciālistu trūkums	2030.gadā	2040.gadā
Inženierzinātnes un tehnoloģijas (profesionālā vidējā)	-12,1 tūkst.	-31,9 tūkst.
Būvniecība (profesionālā vidējā)	-7,5 tūkst.	-11,7 tūkst.
Ražošana un pārstrāde (profesionālā vidējā)	-3,9 tūkst.	-10 tūkst.
IKT (augstākā)	-1,3 tūkst.	-6,3 tūkst.
Matemātika un statistika (augstākā)	-1,8 tūkst.	- 5 tūkst.

Prognozēs redzams īpaši liels iztrūkums cilvēkiem ar profesionālo vidējo izglītību inženierzinātnēs un tehnoloģijās. 2030. gadā pieprasījums prognozēts 62,9 tūkst., bet piedāvājums tikai 50,8 tūkst. - tātad pietrūks aptuveni 12,1 tūkst. cilvēku. Līdz 2040. gadam plaisa palielinās gandrīz trīskārtīgi: pieprasījums 72,1 tūkst., piedāvājums tikai 40,2 tūkst., tātad 31,9 tūkst. cilvēku deficīts. Ļielā mērā deficīts ir tieši uz šīm profesiju grupām: tehniķiem, elektrotehnikas speciālistiem, mehānikas un mašīnbūves speciālistiem, iekārtu uzturēšanas un tehnoloģisko procesu speciālistiem.

Vienlaikus Eiropas augstākās izglītības dati rāda, ka dabaszinātņu, matemātikas un statistikas studējošo īpatsvars Latvijā ir kritiski zems, zemākais Eiropas Savienībā: Latvijā – 2,5%, pretēji vidējam rādītājam Eiropā – 6,7%. Mēs atpaliekam no Eiropas rādītājiem par 2,7 reizēm. Arī no kaimiņvalstīm atpaliekam: Igaunijā – 6,4%, Lietuvā – 4,8%, studējošo izvēlas studēt matemātiku, dabaszinības un statistiku, no Igaunijas atpaliek 2,6 reizes un no Lietuvas 1,9 reizes.

Cilvēkus ar dabaszinātņu, matemātikas un tehnoloģiju zināšanām nevar sagatavot vienā dienā. Pamati jāieliek jau pamatskolā. Eksāmens nav sods. Tas ir sistēmas kvalitātes mērījums. Mēs prasām kvalitatīvu un konkurētspējīgu izglītību. Lai izglītības kvalitāti mērķtiecīgi uzlabotu, tā ir jāspēj izmērīt. Centralizēts dabaszinību eksāmens 9. klasē ļaus iegūt objektīvus un salīdzināmus datus par skolēnu zināšanām un saprast, kur nepieciešami uzlabojumi. Ja rezultāti būs labi – mēs to redzēsim. Ja rezultāti būs vāji – arī tas būs svarīgs rezultāts, jo beidzot būs iespējams precīzāk noteikt, kur ir problēma:

DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU

pedagogu pieejamībā, pedagogu profesionālajā sagatavotībā, mācību materiālos, mācību procesā vai nevienlīdzīgās iespējās dažādās Latvijas skolās.

To, ko nemēra, nevar mērķtiecīgi uzlabot.

Tas atbilst arī valdības izvirzītajai prioritātei stiprināt izglītības kvalitāti un pilnveidot vispārējās izglītības saturu. Valdības rīcības plānā paredzētā datos balstītā pieeja izglītības kvalitātei nav iespējama bez kvalitatīviem un salīdzināmiem skolēnu mācību sasniegumu datiem. Prasībām jābūt augstām, bet eksāmens nedrīkst kļūt par slazdu. Tāpēc LDDK vienlaikus atbalsta minimālā centralizēto eksāmenu sliekšņa atcelšanu kā nosacījumu pamatizglītības apliecības saņemšanai. Šīs abas izmaiņas nav pretrunā. Tieši otrādi – tās viena otru papildina. Zināšanas ir jāmēra, bet eksāmens nedrīkst kļūt par sodu.

Latvijas pieredze apliecina, ka šis jautājums nav teorētisks. Saskaņā ar IZM datiem minimālo 10% vērtējumu kādā no obligātajiem 9. klases valsts pārbaudes darbiem 2022./2023. mācību gadā nerasniedza 881 izglītojamais, 2023./2024. mācību gadā – 729, bet 2024./2025. mācību gadā – 441. Savukārt 2025./2026. mācību gadā, kad minimālais sliekšnis tika paaugstināts līdz 15%, šo sliekšni vismaz vienā no 9. klases centralizētajiem eksāmeniem nerasniedza 818 skolēni.

Šie dati parāda, kāpēc ir svarīgi nodalīt divas lietas – zināšanu mērīšanu un tiesības pabeigt pamatizglītību. Ja skolēna zināšanas ir vājākas, mums ir jāredz šī problēma un jāsniedz atbalsts. Taču viens eksāmena rezultāts nedrīkst automātiski aizvērt durvis uz pamatizglītības pabeigšanu. Savukārt skolēniem, kuri vēlas turpināt izglītību nākamajā līmenī, centralizēto eksāmenu rezultāti saglabā savu nozīmi. Tie ir objektīvs zināšanu apliecinājums un atkarībā no izvēlēta izglītības ceļa var kļūt par “ieejas biļeti” nākamajā izglītības posmā.

OECD pieredze: prasības un atbalsts nav pretrunā.

OECD uzsver, ka pāreja uz nākamo izglītības posmu dažiem skolēniem var būt sarežģīta un ka stingras akadēmiskās prasības var kļūt par šķērslī izglītības turpināšanai. Vienlaikus OECD norāda uz standartizētas vērtēšanas nozīmi, lai iegūtu salīdzināmus datus un uzlabotu mācīšanās rezultātus.

Tāpēc Latvijai nav jāizvēlas starp prasībām un atbalstu. Mums nepieciešami abi. Mērīt zināšanas – jā. Izmantot rezultātus izglītības kvalitātes uzlabošanai – jā.

DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU

Sniegt atbalstu skolēniem ar vājākiem rezultātiem – jā. Padarīt eksāmenu par nepārvaramu šķērsli pamatizglītības pabeigšanai – nē.

Latvija nevar atļauties vēlreiz atlikt lēmumu.

Latvijas uzņēmumi jau šodien meklē cilvēkus, kuri spēj strādāt ar tehnoloģijām, inženierzinātnēm, enerģētiku, ražošanu, IKT un citām augstas pievienotās vērtības jomām. Mēs nevaram vienlaikus izvirzīt mērķus ekonomikas izaugsmei, produktivitātes kāpināšanai un augstas pievienotās vērtības ekonomikas attīstībai, bet atlikt lēmumus par to, kā stiprināt dabaszinātņu zināšanas jau skolā. Dabaszinību eksāmens 9. klasē nav risinājums visām Latvijas izglītības problēmām. Taču tas ir būtisks instruments, lai objektīvi ieraudzītu situāciju un mērķtiecīgi to uzlabotu.

Tāpēc **LDDK aicina Ministru prezidentu, izglītības un zinātnes ministri un Ministru kabinetu nepārņemt iepriekšējo praksi ar lēmumu vilcināšanu:**

1. neatkāpties no sagatavotā risinājuma un ieviest centralizēto dabaszinību eksāmenu 9. klasē no 2026./2027. mācību gada;
2. saglabāt plānoto pieeju, ka eksāmena rezultāts pats par sevi nav šķērslis pamatizglītības apliecības saņemšanai;
3. izmantot eksāmena rezultātus, lai mērķtiecīgi uzlabotu izglītības kvalitāti un sniegtu nepieciešamo atbalstu skolēniem, pedagogiem un skolām.

Latvijai nav vajadzīgs vēl viens atlikts lēmums.

Cieņā

Andris Bīte

Latvijas Darba devēju konfederācijas prezidents

LDDK, 67225162

lddk@lddk.lv

DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU